

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
члена-кореспондента НАПН України

Морзе Наталії Вікторівни

на дисертацію **Киви Владислава Юрійовича**

«Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 – «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність теми дисертаційної роботи не викликає сумніву з огляду на те, що цифровізація освіти на сьогодні належить до пріоритетних напрямів розвитку суспільства. У зв'язку із інформатизацією системи військової освіти виникає гостра необхідність у ефективному використанні цифрових технологій науково-педагогічними працівниками закладів військової освіти, розвиток їх інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК), особливо в умовах впровадження дистанційного навчання. Така необхідність причинена кількома умовами:

По-перше, військова та оборонні сфера у державі є найбільш в інформаційними відношенні чутливими та потребують застосування найсучасніших цифрових технологій.

По-друге, віковий склад науково-педагогічних працівників є різним, серед яких багато ветеранів військової служби, які недостатньо володіють сучасним ІКТ.

По-третє, сучасні інформаційні технології модернізуються та розвиваються стрімкими темпами, що вимагає від викладачів системи військової освіти систематичного підвищення кваліфікації та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності, в тому числі і використання нових сервісів та інструментів дистанційного навчання.

Відтак, виникає гостра потреба у підвищенні кваліфікації викладачів системи військової освіти шляхом розвитку їх ІКК, що підтверджує

актуальність проведеного дисертаційного дослідження Киви В. Ю на тему «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання».

Вважаю, що заявлене наукове завдання для дослідження повною мірою відповідає вимогам сьогодення, зокрема воно є актуальним.

Щодо ступеня обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, варто зазначити, що дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи – «Обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення системи дистанційного навчання Збройних Сил України» (державний реєстраційний номер 0018U005049), що виконувалось у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського, одним із виконавців якої є дисертант.

Усвідомлення дисертантом обраного наукового завдання дозволило коректно, обґрунтовано, виважено визначити мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження.

Для досягнення поставленої мети Кивою В. Ю. вирішено низку дослідницьких завдань, що дозволило йому отримати теоретично і практично значущі результати дослідження.

Основні концептуальні положення засвідчили належний рівень наукової культури автора, здатність до планування і здійснення роботи на відповідному науковому рівні. Науково-термінологічний апарат дисертації відповідає вимогам до робіт такого рівня та є достатнім для розв'язання окреслених завдань дослідження. Чітко аргументовано обрання методів дослідження з урахуванням специфіки наукової розвідки, які дали можливість організувати експеримент на високому науковому рівні та здійснити виважену перевірку значущості отриманих результатів. Аналіз змісту дисертації засвідчує належний рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджує вирішення окреслених завдань і досягнення поставленої мети, надійність та вірогідність одержаних результатів.

Аналіз наукової новизни виконаного дослідження і практичного значення одержаних результатів дозволяє відзначити, що особливим досягненням дисертанта є здійсненне педагогічне моделювання щодо розвитку ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання. До наукової новизни одержаних результатів відносимо побудовану модель розвитку ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання, що охоплює взаємопов'язані, взаємозумовлені та послідовні концептуальний, змістовний, суб'єктний, методичний і діагностувально-результативний блоки; визначено критерії та показники діагностування розвиненості ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання: ціннісно-мотиваційний; когнітивний; технологічний; функціональний; рефлексивний.

Вагоме практичне значення має розроблена методика розвитку ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання, застосування, побудованої на основі розробленої моделі, відповідних методичних рекомендації та реалізація спеціалізованого дистанційного курсу «Інформаційно-комунікаційні технології у науково-педагогічній діяльності викладачів».

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків.

У *Вступі* аргументовано актуальність дослідження, окреслено сучасний стан та проблеми, представлено мету, об'єкт, предмет дослідження, сформульовано основні завдання, визначено методологічні та теоретичні основи, охарактеризовано методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, представлено відомості про впровадження й апробацію результатів дослідження, вказано структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* дисертантом виокремлено основні характеристики та методологічні підходи до розвитку ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання, визначено базове поняття

дослідження – «ІКК викладачів системи військової освіти» як динамічну професійну здатність викладачів системи військової освіти до системного та контекстного застосування ІКТ у науково-педагогічній діяльності, яка виразняється в інтегральній єдності її ціннісно-мотиваційного, інтелектуального, інформаційно-технологічного, праксеологічного та суб'єктного компонентів.

Крім того, обґрунтовано сутнісні характеристики таких компонентів ІКК викладачів системи військової освіти:

ціннісно-мотиваційного компонента, зміст якого складають здатність до позитивного виявлення цінностей, мотивів, потреб, інтересів, прагнень викладачів системи військової освіти щодо застосування ІКТ у своїй науково-педагогічній діяльності;

інтелектуального компонента, зміст якого складають знання про сприймання, аналітико-синтетичне оброблення, критичне осмислення та проектування у сфері освітньої діяльності вищого військового навчального закладу інформаційних повідомлень військово-професійного характеру в галузі цифрових технологій;

інформаційно-технологічного компонента, зміст якого складають здатність використовувати цифрові ресурси та цифрові технології у науково-педагогічній діяльності;

праксеологічного компонента, зміст якого складають здатність до ефективного застосування ІКТ у науково-педагогічній діяльності, зокрема в дистанційній формі навчання;

суб'єктного компонента, зміст якого складають здатність сприймати самого себе та інших учасників освітнього процесу як суб'єктів навчально-виховного процесу в ВВНЗ в інформаційному суспільстві та здійснювати суб'єкт-суб'єктну взаємодію у науково-педагогічній діяльності.

Дисертантом проаналізовано сучасний стан сформованості ІКК викладачів системи військової освіти, що підтвердив необхідність розвитку їх теоретичної підготовленості та практичної здатності до застосування ІКТ у науково-педагогічній діяльності.

У другому розділі дисертантом теоретично обґрунтовано професійно-орієнтовану модель розвитку ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання, яка складається з *концептуального, змістового, суб'єктного, методичного та діагностувально-результативного* блоків.

Описано методику та надано методичні рекомендації щодо розвитку ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання, яка містить *ціннісно-мотиваційний; розвивальний; завершальний етапи її розбудови*. Прикладом застосування розробленої автором методики є дистанційний курс «Інформаційно-комунікаційні технології у науково-педагогічній діяльності викладачів» відповідно до авторської освітньої програми.

Дисертантом розроблено критерії та показники діагностування розвиненості ІКК викладачів системи військової освіти, які творчо співвідносяться зі її структурою. Автор виділяє такі критерії діагностування ІКК викладачів: *ціннісно-мотиваційний, когнітивний, технологічний, функціональний та рефлексивний*.

Отже аналіз цих критеріїв і показників діагностування розвиненості ІКК викладачів системи військової освіти свідчить, по-перше, про рівень і глибину усвідомлення дисертантом проблеми дослідження; по-друге, про його системні знання про досліджуваних; по-третє, про діагностичну здатність викладача у процесі організації та здійснення діагностичних процедур у межах науково-педагогічного дослідження.

У третьому розділі дисертантом описано організацію проведення формувального етапу педагогічного експерименту, що здійснено шляхом упровадження в освітній процес, щодо розвитку ІКК викладачів системи військової освіти професійно-орієнтованої моделі та методики її розвитку у процесі дистанційного навчання на курсах підвищення кваліфікації. За отриманими результатами формувального етапу експерименту спостерігається позитивна динаміка розвиненості ІКК викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання. Відсоток викладачів, у

яких розвиненість їх ІКК сягнула достатнього та високого рівнів, збільшився. Отримані результати доведено з використанням відповідних статистичних процедур.

Суттєвим позитивом є те, що основні положення та результати дослідження впроваджено в педагогічну практику багатьох закладів системи військової освіти, що підтверджує ефективність запропонованої професійно-орієнтованої моделі та методики розвитку ІКК викладачів системи військової освіти.

Завершується робота висновками, що слугують віддзеркаленням завдань та основних результатів дисертаційного дослідження.

Додатки свідчать про самостійність здійснюваного наукового пошуку, підкріплення теоретичних положень практичними здобутками та прагнення поділитися результатами своїх науково-методичних здобутків.

Аналізуючи основну частину дисертації, можна зробити висновок, що у ході виконання дослідження мета роботи була досягнута, вирішені всі завдання, а отже дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею, результати якої мають важливе значення для теорії і практики цифровізації освіти. Робота не містить порушень академічної доброчесності.

Аналіз публікацій засвідчив їх відповідність за кількісними та якісними показниками вимогам щодо висвітлення результатів дослідження на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Серед загальної кількості робіт (14 публікаціях): 5 статей у наукових фахових періодичних педагогічних виданнях України (5 – у наукометричних виданнях, з яких 1 – у міжнародній наукометричній базі *Web of Science*); 2 – у періодичних наукових виданнях закордонних держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу (з яких 1 – у міжнародній наукометричній базі *Scopus i Web of Science*); 7 – у збірниках тез доповідей на наукових конференціях, семінарах і форумах України (з яких 1 – у міжнародній наукометричній базі *Scopus*).

Результати дослідження належним чином були впроваджені в освітній процес закладів військової освіти. Основні положення дисертації

обговорювалися на міжнародних конференціях, форумах та семінарах. Наявні перспективи щодо для подальшого поширення та впровадження отриманих результатів.

Результати дисертації можуть бути використані у процесі дистанційного навчання підчас перепідготовки та підвищення кваліфікації викладачів системи вищої освіти.

За структурою, змістом та оформленням дисертація відповідає вимогам МОН України.

Відзначаючи належний науково-теоретичний рівень проведеного дослідження, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. У вступній частині роботи об'єкт дослідження сформульовано вузько. На нашу думку об'єктом дослідження є система підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників закладів військової освіти.
2. Робота значно виграла б як би автор показав напрямки цифрової трансформації військової освіти, а не лише зосередився на питаннях її інформатизації.
3. Зміст роботи містить опис добре відомих означень, положень, тверджень. На нашу думку їх дублювання лише збільшує обсяг дисертації, та недодає значущості та науковості представленим власним результатам дослідження. Зокрема, означення поняття «наукова модель» (с.76), педагогічне моделювання (с. 82), модель (с.83), методика (с.105), принципи ДН (с.99), опис традиційних методів навчання (с.100), критерії та показники (с. 137), опис апаратно-програмних засобів (мікрофон, камера тощо) (с.129), мережа та освітлення (с. 128) тощо. Автору достатньо вставити потрібне посилання в текст дисертації.
4. Робота на жаль містить застарілу інформацію про організацію дистанційного навчання. Лишилося незрозумілим яку систему LMS використовував дисертант при організації ДН. Використання при дистанційному навчанні окремих сервісів і цифрових інструментів що важко назвати сучасним в вищому навчальному закладі. Недоцільним також є подання зображень форматів (с.108), що використовує дисертант

при організації дистанційного навчання. Більшість з них є неінформативними і вже несучасними. Наприклад, розміщений опис організації самостійної роботи студентів ніяк не корелюється з особливостями сучасного дистанційного навчання (с.102-105), те саме можна сказати про опис методів контролю.

5. Не можна погодитися з автором з трактуванням в дисертації означення прийому навчання через означення методу, а методу - через прийом (с.116). Деякі наведені автором описи методів є некоректними, наприклад, «для практичних методів – надання своєчасної інформації та вказівок» (с. 116), спільна робота одночасно називається автором і методом і прийомом (с.119) тощо.
6. Робота значно б виграла, як би дисертант проаналізував та запропонував використання інноваційних методів навчання, а не лише опис добре відомих традиційних методів, які також на нашу думку недоцільно розміщувати в дисертаційному дослідженні. Опис традиційним методів навчання в дисертації в більшості не корелюється з особливостями організації дистанційного навчання.
7. Доцільно зауважити на некоректне відображення в дисертації на діаграмах для порівняння даних, поданих в різних форматах – числових та процентних (мал..1.1 – 1.8, с. 61-68).
8. У підрозділі 1.3 «Сучасний стан сформованості інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів системи військової освіти» доцільно б було використовувати кореляційний аналіз, який би показав взаємозв'язок і взаємозумовленість основних компонентів інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів, що сприяло б більш виваженому визначенню змісту її розвитку в системі військової освіти.
9. Робота на жаль не позбавлена граматичних та орфографічних помилок.

Висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Киви Владислава Юрійовича на тему «Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності

викладачів системи військової освіти у процесі дистанційного навчання» виконана вперше і є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій представлені нові науково-обґрунтовані та практично цінні результати, що полягають у вирішенні проблеми розвитку ІКК викладачів закладів військової освіти у процесі дистанційного навчання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих працях повністю відповідають кваліфікаційним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 року за № 155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її автор – Кива Владислав Юрійович – заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
професор кафедри комп'ютерних наук і
математики факультету інформаційних
технологій та управління Київського
університету імені Бориса Грінченка

«28» жовтня 2020 року

Н. В. Морзе

